

СЕКЦІЯ 6

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 332.2.3:316.46(4:477)

Лазарєва О.В.

*доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри управління земельними ресурсами
Чорноморського національного університету імені Петра Могили*

Бірюкова О.О.

*студентка факультету економічних наук
Чорноморського національного університету імені Петра Могили*

АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ LEADER В УМОВАХ ЗБАЛАНСОВАНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Статтю присвячено впровадженню теоретичних аспектів концепції Leader в умовах збалансованого землекористування. Висвітлено актуальність досліджень щодо впровадження концепції Leader на сільських територіях з використанням європейського досвіду. Аргументовано, що концепція Leader є системою концептуальних положень щодо визначення пріоритетних напрямків діяльності на основі врахування компонентів макрооточення та внутрішнього середовища конкретного землекористування з визначенням завдань та цілей. Розкрито зовнішні і внутрішні компоненти оточуючого середовища в процесі впровадження аспектів концепції Leader в практику збалансованого землекористування. Обґрунтовано розробку стратегії та календарний план реалізації збалансованого землекористування в умовах впровадження концепції Leader.

Ключові слова: збалансоване землекористування, концепція Leader, стратегія збалансованого землекористування, розвиток сільських територій, Європейський Союз (ЄС).

Лазарєва Е.В., Бірюкова О.А. АСПЕКТЫ ВНЕДРЕНИЯ КОНЦЕПЦИИ LEADER В УСЛОВИЯХ СБАЛАНСИРОВАННОГО ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ

Статья посвящена внедрению теоретических аспектов концепции Leader в условиях сбалансированного землепользования. Освещены актуальность исследований по внедрению концепции Leader на сельских территориях с использованием европейского опыта. Аргументировано, что концепция Leader является системой концептуальных положений по определению приоритетных направлений деятельности на основе учета компонентов макроокружения и внутренней среды конкретного землепользования с определением задач и целей. Раскрыты внешние и внутренние компоненты окружающей среды в процессе внедрения аспектов концепции Leader в практику сбалансированного землепользования. Обосновано разработку стратегии и календарный план реализации сбалансированного землепользования в условиях внедрения концепции Leader.

Ключевые слова: сбалансированное землепользование, концепция Leader, стратегия сбалансированного землепользования, развитие сельских территорий, Европейский Союз (ЕС).

Lazarieva Olena, Biriukova OIha. ASPECTS OF THE LEADER CONCEPT IN THE CONDITIONS OF BALANCED TILTING

The article is devoted to introduction of theoretical aspects of the concept of Leader in the conditions of balanced land use. The relevance of research on the implementation of the Leader concept in rural areas with the use of European experience is highlighted. It is argued that the Leader concept is a system of conceptual provisions for identifying priority areas of activity based on the consideration of components of the macro-profile and the internal environment of a particular land use, with the definition of objectives and objectives. The external and internal components of the environment are revealed in the process of implementing the aspects of the Leader concept into the practice of balanced land use. The stages of the implementation of the Leader concept into the practice of balanced land use. The following stages of implementation of the concept are envisaged: development of a calendar plan for the implementation of the concept and foreseeing the stages of its implementation on a functional basis, directly implementing the concept, monitoring its implementation. The main priorities of the Leader concept program are outlined, and the focus is on the fact that this concept is based on the development of a local development strategy. The urgent need to take into account the external and internal components of the environment in the framework of the implementation of this concept, coverage of the goals of implementing the Leader concept in the practice of rural areas. The strategy and timetable for the implementation of balanced land use in the implementation of the Leader concept are substantiated. The opportunities offered by the Leader concept for peasants in the conditions of balanced development of rural areas are presented. The personal standpoint of the aspects of Leader is presented, which will help to create a favorable investment climate through the achievement of regional attractiveness, to increase the farm production efficiency through the use of resource efficient technologies.

Keywords: balanced land use, Leader concept, balanced land use strategy, rural development, European Union (EU).

Постановка проблеми. Розвиток сільських територій є одним з найважливіших напрямків діяльності Європейського Союзу (ЄС), що веде активну політику їх збалансованого землекористування поряд. Концепція Leader є складовою частиною Загальної сільсько-господарської політики, яка сприяє сталому розвитку сільських територій країн Європи, дозволяє вирішувати економічні, соціальні та екологічні проблеми.

Leader в перекладі з французької мови означає «зв'язки між діями з розвитку сільського господарства». Основною метою програми Leader є заохочення селян до розробки і впровадження оригінальних стратегій інтегрованого розвитку сільської місцевості в загальному контексті пріоритетних європейських завдань – поліпшення якості життя в сільській місцевості, залучення високих технологій

у село, оптимізація використання природних і культурних ресурсів локального рівня [1, с. 56].

В умовах збалансованого землекористування важливим є впровадження концепції Leader, як комплексного механізму забезпечення сільського розвитку шляхом реалізації на локальному рівні малих, вузькоспеціалізованих проектів, спрямованих на вирішення специфічних місцевих проблем, передусім відновлення сільських територій та створення робочих місць [2, с. 178; 3, с. 297].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аспекти впровадження концепції Leader в збалансованому землекористуванні висвітлено у працях таких науковців, як О. Бородіна [1; 4], В. Геєць [4], Т. Зінчук [5], М. Ільїна [2], І. Прокопа [4], У. Бенніс, С. Філонович, Г. Юкла, Г. Стокдил, О. Пашкевич [6; 7] та багатьох інших дослідників, що свідчить про важливість розгляду даної проблеми.

Відзначимо, що вітчизняні вчені та практики відзначають актуальність досліджень щодо впровадження концепції Leader на сільських територіях з використанням європейського досвіду, адже «в Україні було зроблено декілька спроб призупинити деградацію села через загальнодержавні рішення... Проте вони залишились без належних механізмів реалізації і фінансового забезпечення» [4, с. 35].

Доцільно зазначити, що незважаючи на певні досягнення в застосуванні концепції Leader, реалії сьогодення вказують на необхідність впровадження її аспектів в збалансованому землекористуванні, що потребує подальшого наукового обґрунтування.

Постановка завдання. Незважаючи на достатню обґрунтованість принципів та можливостей концепції Leader, нагальною є необхідність впровадження аспектів її розвитку у практику збалансованого землекористування в Україні. Саме Leader є одним з новаторських підходів щодо розвитку села в країнах Європейського Союзу (ЄС).

Leader є однією з найефективніших програм сталого розвитку села завдяки підходу до передачі сільським громадам права ініціювати та реалізувати проекти з огляду на місцеві потреби [5, с. 93].

Зважаючи на це, метою дослідження є обґрунтування теоретичних аспектів впровадження концепції Leader в умовах збалансованого землекористування в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Європейський Союз (ЄС) проводить загальну політику сільського розвитку, яка застосовується у країнах-учасниках цього розвитку. Через те, що ведення національної політики сільського розвитку в кожній країні Союзу є пріоритетним, даний вектор пов'язаний з питаннями фінансування, запобігання забрудненню навколишнього середовища, веденням спільної політики сільського розвитку ув'язується з іншими напрямками діяльності ЄС. Незважаючи на це, країни-учасниці мають певну свободу дій, що активізують конкурентні стратегії та досягаються адекватними заходами, такими як системне управління організацією ефективного сільськогосподарського землекористування; організація використання землі на основі проектів землеустрою, відповідне бюджетне фінансування, інформаційно-комунікативні технології, кредитні гарантії, страхування; автоматизація системи ведення державного земельного кадастру, спрямованого на вирішення гарантій прав на землю; прогнозування розвитку земельних відносин та ін.

Впровадження аспектів концепції Leader в практику збалансованого землекористування зумовлює

необхідність врахування зовнішніх і внутрішніх компонентів оточуючого середовища.

До зовнішніх компонентів відносяться:

- стан навколишнього середовища, в якому знаходиться і функціонує землекористування;

- вивчення позиції конкурентів, що дозволить визначити тенденції формування ринку та їх вплив на стан розвитку землекористування;

- процес державного управління землекористуванням, який ґрунтується на методології економічного, соціального, політичного і ін. поступу суспільства;

- стан ринкової інфраструктури (кадастрово-реєстраційних центрів, іпотечних установ, товарних бірж та інформаційних центрів і ін.), покликаної забезпечити раціональне використання і охорону земель;

- фінансово-кредитна політика, зорієнтована на економічне регулювання раціонального землекористування.

До внутрішніх компонентів середовища відносяться:

- процес використання земельних ресурсів, який передбачає екстенсивний чи інтенсивний спосіб ведення господарства;

- наявність засобів виробництва, які б дозволили з максимальною повнотою використати наявний виробничий потенціал;

- наявність власних джерел фінансування, що забезпечують розробку проектів організації території;

- наукові дослідження та розробки, спрямовані на розвиток конкурентоспроможного землекористування.

Задля досягнення збалансованого землекористування в умовах впровадження концепції Leader формулюються цілі, які визначаються залежно від потреб землевласника та землекористувача. При цьому, кожної з цілей відповідають завдання, які треба виконати для їх реалізації.

Наприклад, в ланцюжку «ціль – завдання» можливими є такі варіанти: збільшення виробництва продукції – ефективне використання наявного виробничого потенціалу; виробництво екологічно чистих продуктів харчування – передбачення системи природо- та землеохоронних заходів; забезпечення бездефіцитного балансу гумусу ґрунту – визначення оптимальної системи сівозмін; збільшення прибутку – мінімізація витрат на основі використання ресурсоощадних технологій та ін. Неважко зауважити, що завдання забезпечують можливість концентрації сил і засобів для досягнення поставлених цілей, а цілі служать вихідною умовою для встановлення пріоритетних напрямків виробничо-господарської діяльності.

Розробка стратегії збалансованого землекористування в умовах впровадження концепції Leader передбачає побудову інформаційної моделі, в якій цілі розглядаються як сукупність характеристик з визначенням пріоритетних напрямків діяльності (обсяги сільськогосподарського виробництва, соціальна захищеність товаровиробників, якісні параметри продукції, екологізація процесу використання землі тощо). При цьому формується така тактика землекористування, яка має відповідати обраним орієнтирам з урахуванням умови оздоровлення та охорони навколишнього середовища, в тому числі земельних ресурсів.

Календарний план реалізації концепції Leader будується за функціонально-часовим принципом. При цьому за певну ціль відповідає конкретний землевласник чи землекористувач, а на виконання цілі дається визначений проміжок часу.

На етапі реалізації концепції Leader необхідним є розподіл ресурсів та виконання завдань згідно намі-

чених цілей. Моніторинг концепції являє собою контроль виконання стратегічних цілей і, у разі необхідності, прийняття адекватних заходів щодо ліквідації негативних процесів у землекористуванні або ж її коригування.

З вищевикладеного випливає, що впровадження концепції Leader в практику збалансованого землекористування є системою концептуальних положень щодо визначення пріоритетних напрямків діяльності на основі врахування компонентів макрооточення та внутрішнього середовища конкретного землекористування з визначенням завдань та цілей, що впливають з умови ефективного використання земельних ресурсів (рис. 1).

Зазначимо, що програма Європейського союзу «Leader» є спільною політикою 28 країн-членів ЄС і спрямована на розвиток сільських територій. Ця програма реалізується більше 20 років і зарекомендувала себе як дієвий інструмент сталого розвитку сільських територій [6]. Кожна держава впроваджує свою національну програму «Leader» і відпрацьовує власний механізм управління програмою. За оцінкою Європейської комісії ЄС такі країни, як Швеція, Данія, Фінляндія, Ірландія і ряд інших країн стали прикладами найбільш успішної реалізації програми «Leader».

Головним пріоритетом програми є розвиток малого і середнього підприємництва в сільській місцевості, комунікацій, виробництво екологічно чистих

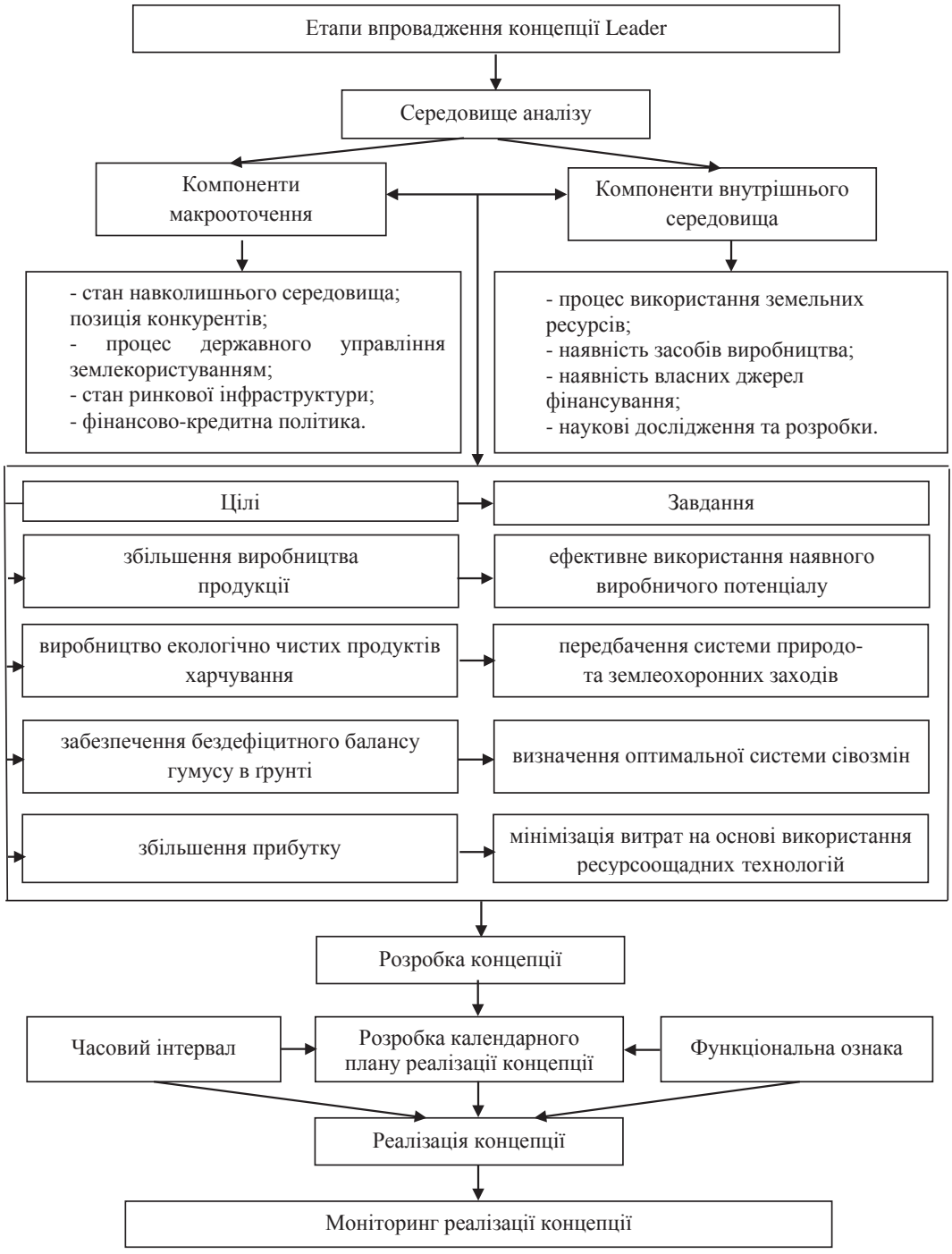

Рис. 1. Етапи впровадження концепції Leader в практику збалансованого землекористування

Джерело: сформовано авторами

Рис. 2. Структура розподілу фінансування за пріоритетами розвитку сільських територій ЄС, %

Джерело: сформовано авторами на основі [7]

продуктів, будівництво сільського житла, вирішення екологічних проблем, розвиток державно-приватного партнерства та інші напрямки. Проекти програми «Leader» реалізуються некомерційними організаціями в тісній співпраці з органами державного і муніципального управління країн ЄС.

Політика розвитку сільських територій задля забезпечення їх збалансованості передбачає відповідні джерела фінансування. Структуру розподілу фінансування за пріоритетами розвитку сільських територій ЄС показано на рис. 2.

Концепція Leader ґрунтується на розробці стратегії місцевого розвитку, яке здійснює суспільство, розв'язуючи чітко визначені проблеми місцевого рівня, що є актуальними для населення конкретних сільських територій, визначає пріоритети розвитку місцевої території.

Для селян концепція Leader дасть можливість:

- визначати напрямки розвитку села, беручи участь у визначенні потреб сільських територій;
- ухвалювати рішення щодо необхідної підтримки певних ідей розвитку села;
- здійснювати проекти місцевого розвитку, головною метою яких є покращення якості життя на конкретній сільській території;
- віднайти можливості для формування або покращення необхідних для селян послуг якомога ближче до місця проживання;
- розширювати місцеві знання, мотивації, ресурси та використовувати їх для покращення якості свого життя;
- розпочинати нові економічні ініціативи на сільських територіях та збільшувати конкурентоздатність своєї продукції;
- піклуватися про збереження та дбайливе використання традицій, середовища, характерних для сільської території та природи.

В рамках концепції Leader для забезпечення спільної точки зору на можливості розв'язання питань розвитку села, на розробку, узгодження та її реалізацію доцільним є запровадження місцевих ініціатив, що дозволяють здійснювати вплив на динаміку сільських територій та сприяють їхній здатності розв'язувати наявні проблеми, об'єднувати представників різних галузей, залучених у розвиток села, та групи інтересів сільського населення.

Висновки з проведеного дослідження. З метою реалізації збалансованого землекористування на сільських територіях необхідне впровадження кон-

цепції Leader з врахуванням європейського досвіду. Саме Leader є одним з новаторських підходів щодо розвитку села в країнах Європейського Союзу (ЄС). Головним пріоритетом програми є розвиток малого і середнього підприємництва в сільській місцевості, комунікацій, виробництво екологічно чистих продуктів, будівництво сільського житла, вирішення екологічних проблем, розвиток державно-приватного партнерства та інші напрямки.

Впровадження концепції Leader в практику збалансованого землекористування передбачає такі етапи: середовище аналізу, розробку та календарний план реалізації концепції, моніторинг за реалізацією концепції.

Реалізація стратегії буде сприяти підвищенню конкурентоспроможності сільського господарства, сталого управління природними ресурсами і зміною клімату, збалансованому розвитку сільських територій ЄС.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у можливості вивчення аспектів впровадження Step аналізу у практику розвитку сільських територій в рамках євроінтеграційної стратегії України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бородіна О.М. Інституційний розвиток сільського господарства та села України і Росії та його гармонізація з європейською політичною практикою. Економіка України. 2012. № 11. С. 48–61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2012_11_6.
2. Ільїна М. Фінансові механізми забезпечення соціально-екологічного розвитку сільських територій ЄС // Економіка природокористування і охорони довкілля: [зб. наук. пр.]. К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2015. С. 173–187.
3. Rural Development in the European Union. Statistical and Economic Information Report 2013 / European Commission DG Agriculture and Rural Development, December. London, 2013. 384 p.
4. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація: наукова доповідь / за ред. В.М. Гейця, О.М. Бородіної, І.В. Прокопи; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. К., 2012. 56 с.
5. Зінчук Т.О. Нова парадигма сільського розвитку Європейського Союзу. Актуальні проблеми економіки. № 11(77). 2007. С. 104–114.
6. Пашкевич О.А. Пріоритети розвитку сільських територій Європейського Союзу [Текст]. Перспективні напрями устійного розвитку сільських територій в умовах ВТО і импортозамещения: м-лы Междунар. науч.-практ. конф. (Новосибірск, 11 сент. 2014 г.) / Сибірське регіональне відділення, Государственное научное учреждение «Сибірський НІІ економіки сільського господарства» Російської академії сільськогосподарських наук, УО «Гуманітарно-технічна академія». Новосибірск. 2014. С. 176–180.
7. Пашкевич О.А., Лєвкіна В.О. Зарубежний опыт развития сільських територій. Вестник Белорусской государственной сільськогосподарської академії. Аграрная экономика. № 4. 2017. С. 9–14.